

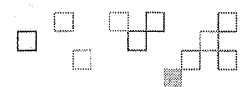
Recenzja rozprawy doktorskiej
Pani mgr Blanki Rogowskiej
pt. *Wpływ Polaków nawróconych na islam na społeczności lokalne*
w Polsce

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska dotyczy problemu istotnego zarówno w płaszczyźnie teoretycznej jak i w płaszczyźnie praktyki funkcjonowania wspólnot lokalnych w Polsce, tym samym wpisuje się w badania prowadzone na gruncie nauk społecznych. W rozprawie skoncentrowano się na analizie problematyki dotyczącej Polaków nawróconych na islam oraz ich wpływu na społeczności lokalne w Polsce. Wybór tematu oceniam pozytywnie. Tego typu ujęcie badawcze jest stosunkowo rzadko przedmiotem dociekań naukowych na poziomie dysertacji doktorskich.

Cel dysertacji doktorskiej został określony w kilku miejscach. We *Wstępie* Autorka pisze, że tematem pracy jest „wpływ nawróceń Polaków na islam na sytuację społeczno-polityczną oraz ich potencjał do wywołania istotnej zmiany społecznej. Historia ludzkości pokazała, że zjawisko zmiany wyznania może doprowadzić do transformacji nie tylko w wymiarze indywidualnym, ale także o charakterze społecznym, politycznym czy ekonomicznym. Proponuję spojrzeć na zjawisko konwersji z perspektywy społeczeństwa, aby uchwycić wpływy nawróconych na strukturę społeczną, w jakiej funkcjonują” (s. 4). Potwierdza to na stronie 20: „tematem moich badań jest funkcjonowanie osób nawróconych w społecznościach lokalnych, ale i szerzej – w

polskim społeczeństwie, ich wpływ na niego oraz stosunek do niego”. Autorka podkreśla, że w zdecydowanej większości badań odnoszących się do konwertytów analizowane są motywy ich decyzji, w mniejszości zaś te, które dotyczą roli odgrywanej przez konwertytów w społecznościach lokalnych. Z kolei na s. 30 rozprawy Autorka zwraca uwagę na fakt, że dotąd badania prowadzone w Polsce obejmowały analizę przejścia na islam oraz analizę forów internetowych. Natomiast w recenzowanej pracy uwaga została skupiona na tym, „co dzieje się z konwertytami po przejściu z życia niemuzułmańskiego do muzułmańskiego oraz ich wpływ na otoczenie, w sensie mezogrupy i makrogrupy” (s. 30).

Autorka deklaruje weryfikację kilku hipotez badawczych: 1) „polscy konwertyci na islam stanowią grupę społeczną, która cechuje się dużą intensywnością interakcji wewnętrznych, samoświadomością, zorganizowaniem i celowym działaniem oraz wyraźnym poczuciem odrębności od innych muzułmanów oraz od innych Polaków” (s. 36-37); 2) „przynależność do wspólnoty muzułmańskiej jest znacznie silniejsza niż do narodu polskiego” (s. 37); 3) „przyjęcie religii muzułmańskiej oznacza porzucenie tożsamości, kultury i tradycji narodowej oraz nie może być tożsame z byciem patriotą” (s. 41); 4) „konwertyci przyjmują nie tyle obce wierzenia, ale inne elementy kultury jakiegoś regionu niekoniecznie związane bezpośrednio z islamem” (s. 44); 5) „polscy konwertyci nie oceniają swojego kraju ani dobrze ani źle” w kontekście miejsca do życia (s. 48); 6) „polscy konwertyci na islam są grupą dobrze wykształconą” (s. 50); 7) „podkreślanie w opisie charakteru narodowego elementów, które budzą w konwertytach duże emocje, ponieważ nie są zgodne z ich nowym wzorem zachowania i charakteru muzułmanina” (s. 52); 8) jeśli „niektórzy wyznawcy islamu stanowią potencjalne zagrożenie terrorystyczne,

okazałoby się, że to sami muzułmanie mogliby być pierwszymi, którzy o rzeczywistym niebezpieczeństwie się dowiedzą. Byliby tymi, którzy mogliby zareagować powiadamiając odpowiednie służby” (s. 58); 9) konwertyci „bardziej zainteresowani będą tym, co obecnie dzieje się w polityce krajów muzułmańskich niż w Polsce” (s. 61).

Pytania badawcze zostały umieszczone w różnych częściach pracy. Przykładowo na zakończenie rozdziału pierwszego Autorka deklaruje, że podstawowe pytanie badawcze dotyczy tego, czy w Polsce konwertyci na islam mają lub będą mieli potencjał, by wprowadzić ważną zmianę społeczną. Ze sformułowaniem pytaniem zasadniczym wiąże się pytanie o to, jakie zmiany powodują w społecznościach, do których przynależą (innymi słowy, jak zmienia się taka wspólnota pod ich wpływem) i czy stanowią zagrożenie dla istniejącego *status quo* (s. 30). Podobnie w poszczególnych podrozdziałach rozdziału drugiego Autorka postawiła od kilku do kilkunastu pytań badawczych w odniesieniu do formułowanych hipotez badawczych.

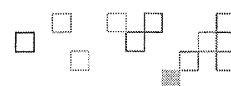
Zarówno liczba hipotez oraz pytań badawczych, jak i sposób ich sformułowania nie budzą zastrzeżeń. W moim przekonaniu pokazują one dociekliwość badawczą Autorki. Dodatkowo należy podkreślić duże rozeznanie Autorki w badanej problematyce oraz wysoką świadomość metodologiczną. Autorka nie tylko przedstawia hipotezy badawcze, które będą weryfikowane w procesie namysłu badawczego, ale także w stosunku do każdej z hipotez wskazuje na potencjalne egzemplifikacje.

Odnośnie do metod i technik badawczych wykorzystanych do realizacji postawionego celu badawczego należy podkreślić znakomite rozeznanie Doktorantki, Jej świadomość istniejących w praktyce ograniczeń. Deklarowane metody i techniki badawcze znalazły zastosowanie w recenzowanej rozprawie.

Rozprawa doktorska Pani Blanki Rogowskiej tworzy logiczną i wewnętrznie spójną całość złożoną z czterech rozdziałów: *Religijność i zjawisko zmiany wyznania w kontekście społeczno-politycznym* (rozdz. 1); *Problematyka badawcza. Obecny stan badań, pytania badawcze i hipotezy* (rozdz. 2); *Metodologia i jej uzasadnienie. Podstawa źródłowa i techniki zbierania materiału* (rozdz. 3); *Analiza materiału empirycznego. Raport i wnioski końcowe* (rozdz. 4). Pracę otwiera *Wstęp*, a zamykają *Podsumowanie i próba prognozy; Bibliografia; Spis wykresów, tabel i map*, a także *Narzędzia badawcze*. Całość rozważań poprzedza *Wstęp*, w którym jednoznacznie określono problem badawczy, cele oraz strukturę pracy.

W rozdziale pierwszym nt. *Religijność i zjawisko zmiany wyznania w kontekście społeczno-politycznym* w sposób zasadny jako cel dociekań badawczych przyjęto analizę takich zagadnień jak: religijność w zglobalizowanym świecie, religijność Polaków, nawrócenie na wiarę inną niż rodzima w kontekście społecznym oraz funkcjonowania osób nawróconych na islam w chrześcijańskim społeczeństwie. Na użytek prowadzonych badań przywołano koncepcje dotyczące funkcjonowania religii w globalizującym się świecie. Autorka słusznie stwierdza, że „powstałe na Zachodzie koncepcje i analizy przemian religijności przedstawicieli świata Zachodu nie oddają w pełni specyfiki polskiego społeczeństwa” (s. 11). Analizując religijność Polaków, Autorka odwołuje się do historii, obowiązujących rozwiązań formalnoprawnych, praktyki funkcjonowania organizacji religijnych w Polsce oraz wyników badań w zakresie religijności. Podkreśla znaczenie czynnika katolickiego dla kształtowania się tożsamości narodowej Polaków. W tym kontekście istotna jest wieloaspektowa analiza wyznaczników związanych z funkcjonowaniem konwertytów w chrześcijańskim społeczeństwie. Autorka odwołuje się

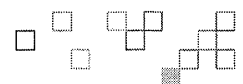

do takich wyznaczników na różnym poziomie funkcjonowania społeczeństwa oraz do przykładów z innych części świata. W tej części rozprawy wskazano definicje religii i konwersji, którymi Autorka posługuje się w procesie badawczym. Należy podkreślić, że badania przeprowadzone w pierwszym rozdziale stanowią teoretyczne podwaliny pod dociekania badawcze zawarte w kolejnych rozdziałach rozprawy.

W rozdziale drugim nt. *Problematyka badawcza. Obecny stan badań, pytania badawcze i hipotezy* (rozdz. 2) skoncentrowano się na analizie konwertytów w różnych ujęciach: jako grupy społecznej, jako zdrajców, jako sympatyków obcej kultury, jako mieszkańców Polski, jako pracowników, w kontekście do charakteru narodowego Polaków, jako grupę stanowiącą zagrożenie dla bezpieczeństwa, jako widzów i aktorów sceny politycznej. W tej części rozważań Autorka posiłkuje się ustaleniami nauki światowej i polskiej. Dokonuje między innymi charakterystyki osób nawróconych na islam i zauważa, że „konwertyci

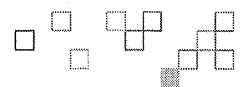
w jeszcze większym niż imigranci stopniu muszą więc zmierzyć się z wyzwaniem współczesnego pluralistycznego społeczeństwa, w obrębie którego ludzie chcą być tolerowani i chronieni jako obywatele państwa, członkowie grup, lub także jako ‘obcy’ w państwie i tychże grupach” (s. 36). Poddaje analizie dotychczasowe wyniki ustaleń badawczych oraz formułowane w przestrzeni publicznej sformułowania, które stają się niejednokrotnie podstawą do sformułowania hipotez badawczych i powiązanych z nimi pytań badawczych.

Rozdział trzeci zatytułowany *Metodologia i jej uzasadnienie. Podstawa źródłowa i techniki zbierania materiału* ma na celu przedstawienie dwóch etapów badań służących weryfikacji zaprezentowanych hipotez badawczych. W pierwszym etapie badań

przeprowadzono badanie jakościowe w postaci dziewięciu zogniskowanych wywiadów grupowych, które stały się podstawą do przygotowania badania ilościowego. Badanie ilościowe stanowiło drugi etap dociekań badawczych i zostało przeprowadzone w formie ankiety internetowej i papierowej.

W czwartym rozdziale dysertacji zatytułowanym *Analiza materiału empirycznego. Raport i wnioski końcowe* Autorka zaprezentowała wyniki przeprowadzonych badań. Autorka scharakteryzowała poddanych badaniu konwertytów, biorąc pod uwagę płeć, liczbę respondentów nawróconych w poszczególnych latach, miejsce zamieszkania, strukturę wykształcenia, status cywilny. Z przeprowadzonych badań wynika, że konwertyci jako grupa charakteryzują się intensywnością kontaktów wewnętrznych, samoświadomością ich odrębności od reszty Polaków (w mniejszym stopniu także od reszty muzułmanów) oraz tożsamością muzułmańską. Jak podkreśla Autorka, „większość respondentów (...) opisuje siebie jako patriotów (...). Przez patriotyzm rozumieją jednak przede wszystkim aktywną postawę obywatelską, lojalność i uczciwość wobec swojego narodu” (s. 88). Interesujące są wyniki badań dotyczące polskich pozytywnych i negatywnych cech narodowych, podobnie jak te dotyczące fascynacji obcą kulturą. Generalnie poddani badaniu konwertyci wskazywali na „brak akceptacji dla ich odmienności” (s. 117). Znalazła potwierdzenie hipoteza, zakładająca że polscy konwertyci na islam są grupą dobrze wykształconą. W toku badań jako mało prawdopodobną uznano możliwość ataku terrorystycznego w Polsce. Podkreślono także promowanie wśród muzułmanów w Polsce pokojowej współegzystencji z wyznawcami innych religii. Przeprowadzone badania wykazały zróżnicowany stosunek konwertytów do polityki.

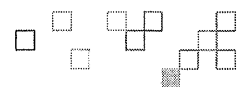

Rozważania Pani mgr B. Rogowskiej prowadzone są na bazie analizy licznych źródeł (aktów prawnych, dokumentów, w tym komunikatów z badań CBOS), opracowań naukowych (monografii autorskich, monografii redagowanych, artykułów naukowych) oraz przeprowadzonych badań jakościowych i ilościowych. Przywołane w *Bibliografii* pozycje oraz przeprowadzone badania jakościowe i ilościowe pozwalają na weryfikację postawionych hipotez badawczych.

Recenzowana dysertacja doktorska charakteryzuje się dużą przejrzystością. Język pracy ma charakter naukowy. Zdania formułowane są w pierwszej osobie liczby pojedynczej, co pozwala na szybkie odróżnienie propozycji i ustaleń Autorki od ustaleń badawczych innych autorów. W rozprawie występują nieliczne błędy tzw. literowe. Autorka opanowała zasady dotyczące opisu bibliograficznego. Pozycje w *Bibliografii* można było podzielić na przykład na źródła i opracowania.

Tym co wyróżnia rozprawę przygotowaną przez mgr B. Rogowską jest widoczna w niej pasja badawcza Autorki. Pasję tę można dostrzec w sposobie ujmowania poszczególnych zagadnień, w sformułowaniu pytań badawczych, czy też w takich zdaniach jak choćby to: „Ciekawe czy podczas badania polskich konwertytów możliwa będzie do zaobserwowania analogiczna ‘polonizacja islamu’ lub ‘polski islam’” (s. 35-36). W moim przekonaniu recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na wyróżnienie i publikację.

Reasumując stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego o istotnej doniosłości zarówno w warstwie teoretycznej jak i praktycznej. W sposób jasny zdefiniowano problem badawczy,

zastosowano właściwą metodologię badań i zgodnie z nią przeprowadzono badania, przywołano niezbędne źródła i opracowania naukowe. Spełnione zostały zatem wymogi formalne sformułowane w art. 13 ust. 1 ustawy z 14.03.2003 roku o stopniach i tytule naukowym. Wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Blanki Rogowskiej do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Lublin, w styczniu 2018 r.

Marta Marcusiak-Rytko

